

Tatjana Bošnjak, muzejski savetnik
Narodni muzej u Beogradu

***Muzej kneza Pavla* - knjiga koju smo dugo čekali i knjiga koju treba pročitati**

Urednik: **Tatjana Cvjetićanin**

Autori tekstova: **Irina Subotić, Aleksandar Ignjatović, Lidija Ham-Milovanović,
Veselinka Ninković, Dubravka Preradović, Ljiljana Čubrić, Aleksandra Petrović,
Gordana Stanišić**

Dizajn: **Irena Stepančić**

Izdavač: **Narodni muzej u Beogradu 2009.**

Prvih dana novembra iz štampe je izašla monografija *Muzej kneza Pavla*, treća knjiga u ediciji *Muzejske godine* Narodnog muzeja u Beogradu. To je jedna od onih knjiga na koje se zaista dugo čekalo, imajući u vidu činjenicu da je razdoblje u istoriji Narodnog muzeja kada je nosio ime kneza Pavla Karađorđevića, istorijski vezano za tridesete godine dvadesetog veka, kao i period Drugog svetskog rata, sve vreme bio predmet interesovanja naše javnosti, ali istovremeno i predmet višestrukih i višeznačnih nesporazuma i kontroverzi. Na knjigu se dugo čekalo i stoga što je nastajala više godina, da bi se konačno pojavila kao rezultat rada čitavog jednog stručnog tima koji se bavio opsežnim prikupljanjem i istraživanjem arhivske i dokumentacione građe, a zatim je odgovorno, profesionalno i metodološki utemeljeno izložio u tekstovima u kojima su analitički i sveobuhvatno razmotreni ukupni istorijski i socijalni preduslovi za formiranje ove ustanove, kao i svi aspekti njenog rada i delovanja. Publikaciju, ukupnog obima tri stotine strana čini, naime, deset autorskih tekstova, zatim popis literature i napisa u štampi, spisak korišćene arhivske građe, indeks imena. Knjiga je bogato opremljena likovnim prilozima, svi tekstovi su ilustrovani dokumentarnim fotografijama, fotografijama muzejskih predmeta i reprodukcijama umetničkih dela. Sadržaji pojedinačnih tekstova adekvatno se dopunjavaju i čine strukturu koja funkcioniše kao celina,

pružajući slojevito tumačenje muzeološkog i kulturno-istorijskog značaja Muzeja kneza Pavla.

Koncept monografije postavlja u središte pažnje Muzej kneza Pavla, kao jedan istorijski period u razvoju Narodnog muzeja, ali i kao kompleksan kulturni fenomen, jednu vrstu *toposa* naše savremene kulturne istorije, koji je do sada najčešće tumačen u skladu sa socijalno-političkim postulatima i ideološkim kontroverzama vremena i političkog trenutka, kako onog u kome je ovaj muzej nastao, tako i potonjeg, ali nikada nije bio celovito predstavljen sa stručno i naučno utemeljenom objektivnošću.

Da podsetimo - Muzej kneza Pavla bio je smešten u zgradi Novog dvora, koju je još 1933. za potrebe Kraljevskog muzeja namenio kralj Aleksandar Karađorđević. Godinu dana nakon tragične pogibije kralja Aleksandra, doneta je 1935. uredba Ministarstva prosvete o spajanju zbirki Istorijsko-umetničkog muzeja i Muzeja savremene umetnosti, čime je formirana nova muzejska ustanova - Muzej kneza Pavla. Pod tim imenom muzej je otvoren za publiku 1936. i postojao do kraja 1944. godine. Istorijsko (ili Historijsko)-umetnički muzej je u to vreme bio zvaničan naziv Narodnog muzeja, osnovanog 1844. godine. Sa druge strane, Muzej savremene umetnosti osnovan je 1926. godine, upravo na inicijativu kneza Pavla Karađorđevića, a na mestu direktora nalazio se Milan Kašanin. Za publiku je bio otvoren od 1929. godine u Konaku kneginje Ljubice. Izuzetnim zalaganjem kneza Pavla i Milana Kašanina da Beograd dobije galeriju moderne evropske umetnosti, Muzej savremene umetnosti, već tada često nazivan Muzej kneza Pavla, stekao je za kratko vreme izuzetno vrednu kolekciju savremenih jugoslovenskih i inostranih umetnika, a politika nabavki još ambicioznije je nastavljena od momenta oficijelnog konstituisanja Muzeja kneza Pavla. Strategija nabavki je, pored državnih otkupa u najpoznatijim evropskim prodajnim galerijama, na izložbama i neposredno iz umetničkih ateljea, podrazumevala i izuzetno angažovanje kneza Pavla na okupljanju uglednih i moćnih darodavaca iz celog sveta. Iz tog perioda danas baštinimo u zbirci Narodnog muzeja dela umetnika poput Kamija Koroa, Edgara Dega, Pjer-Ogista Renoara, Pola Gogena, Vinsenta Van Goga, Anri Matisa ili Kloda Monea.

Po tome je ova ustanova i danas najprepoznatljivija u svesti prosečno obaveštenih građana.

Muzej je, međutim, kao kompleksna ustanova i po svojim ukupnim aktivnostima bio u skladu sa principima onovremene svetske muzeologije, sprovedenim u svim segmentima rada i komunikacije sa publikom, po izgledu stalne postavke, izdavačkoj delatnosti, zatim posebno, po velikim inostranim manifestacijama i antologijskim izložbama kao što je *Italijanski portret kroz vekove*, ili *Francusko slikarstvo 19. veka*.

U tekstovima monografije, kojima se otvara i zaključuje jedan tematski krug, uz opsežno razmatranje širih društveno-političkih okolnosti Jugoslavije tog vremena kao i političko-ideološke pozadine osnivanja i funkcionisanja Muzeja kneza Pavla, ulogu ključnih ličnosti - kneza Pavla Karađorđevića i Milana Kašanina, analizirana je politika razvoja zbirke i predstavljene ukupne aktivnosti ovog muzeja, u svetlu svetskih muzeoloških tendencija, dajući suštinsku osnovu za razumevanje ovog kulturnog fenomena i upućujući na sve pojedinačne aspekte njegovog rada. Čitavo jedno poglavlje posvećeno je ulozi Milana Kašanina, kao direktora, u kreiranju politike Muzeja kneza Pavla. Polazeći od Kašaninovog velikog uticaja na izbor i nabavku dela i proširenje muzejskih fondova, izložbeni program, angažman na uspostavljanju međunarodne saradnje i afirmisanju naše kulture i umetnosti, autor teksta je u središte pažnje postavio Kašaninov sveobuhvatan odnos prema muzeologiji, kroz teorijski pristup i praktično delovanje u uspostavljanju muzeja. Tekst pruža uvid i u Kašaninove stručne aktivnosti na polju istorije umetnosti i muzeologije i nakon Muzeja kneza Pavla, u posleratnom periodu, što doprinosi boljem sagledavanju njegovog značaja za istoriju srpske kulture. Završni tekst, uz osnovne biografske podatke o knezu Pavlu, koncentrisane prevashodno na njegovo obrazovanje i na intelektualna uporišta, a zatim i društveni milje sa kojim se identifikovao, zaključuje monografiju analizom kolekcionarskog senzibiliteta, shvatanja umetnosti i sistema vrednosti koji su odredili karakter njegove privatne kolekcije, koja je predstavljala određenu vrstu kontrapunkta muzejskim zbirkama. Jasno je istaknuta je osnovna razlika između muzejske,

javne kolekcije i privatne zbirke kneza Pavla koja nije bila uključena u muzejski fond i koja se najvećim delom nalazila, a i sada je, u Belom dvoru na Dedinju.

U tom pogledu nisu ostavljene nedoumice, kao što nisu prenebegnute ni istorijske okolnosti, ideološka i politička pozadina neophodna za razumevanje osnivanja i funkcionisanja ove ustanove, te nije propuštena ni prilika da se pruže odgovori na pitanja koja su se u javnosti postavljala oko imena muzeja.

Da bi se razumeo sadržaj monografije, neophodno je pre svega upoznati se sa njim. Knjigu treba pročitati da bi se o njenim namerama prosuđivalo. Kada se smiri talas senzacionalističke euforije i konfuznih dnevno-političkih ideoloških egzaltacija, ovih dana rado dočekanih u našim medijima, iz pravog čitanja knjige će proizaći i prave reakcije na njen sadržaj, kritike i dalja istraživanja ove teme. Bilo da su proistekli iz nedovoljnog poznavanja istorijskih činjenica, lične frustracije, ili su ideološki motivisani, već dobro poznati poklič u odbranu nacionalnih interesa i odbranu njima podobnih nacionalnih institucija, vaskrsli na našoj javnoj sceni i aktualizovani kroz podršku u određenim medijima, potvrdili su i u ovom slučaju tezu da postoji mnogo momenata iz naše dalje i bliže prošlosti, kojima naša historiografija duguje beskompromisno, sveobuhvatno i naučno utemeljena sagledavanja. Objavljivanje monografije posvećene *Muzeju kneza Pavla* i u tom pogledu je vredan poduhvat. Ona je i pravi odgovor Narodnog muzeja, kao ustanove čija je osnovna misija da prikupljanjem i zaštitom kulturnih dobara, te njihovim proučavanjem i tumačenjem svedoči o istoriji, kulturi i duhu, civilizacijskim i humanističkim vrednostima, na pitanje sopstvenog trajanja, istorijskih iskušenja i preobražaja, socijalnog i kulturološkog pozicioniranja kao nacionalne institucije, a po načinu na koji je realizovana nesumnjivo će biti nezaobilazna za sva buduća istraživanja naše kulturne istorije ovog peroda. Kao jedan od recenzenata, odgovorno preporučujem knjigu svima čija je namera da o ovoj temi zaista nešto saznaju, a zatim da sude o namerama autora, recenzenata i urednika, konačno i o istorijskim događajima, fenomenima i ličnostima kojima je posvećena monografija Muzej kneza Pavla.